

*АЛЛА СЕМБРАТ, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна
ORCID ID 0000-0003-2336-7203
allasembrat@ukr.net*

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДОВА ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

ALLA SEMBRAT, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of General Pedagogy and Higher School Pedagogy, Grigory Skovoroda University in Pereyaslav, Ukraine

TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT AS A COMPONENT OF CREATIVE INDIVIDUALITY IN THE PROCESS OF BLENDED LEARNING

У статті йдеться про професійний розвиток педагога в умовах такого типу навчання, як змішане навчання, наголошується на тому, що сучасні умови ставлять нові вимоги до їхнього фахового зросту. Розкрити питання професійного розвитку педагога в ракурсі складової частини його творчої індивідуальності. Наголошується, що сам характер педагогічної діяльності вимагає постійного розвитку відповідно до соціальних запитів і спрямовується на реалізацію себе як особистості.

Автором виділені чинники, які відіграють важливу роль у фаховому зростанні вчителя, а саме: використання передового педагогічного досвіду, заняття дослідницькою роботою; систематичне вивчення нормативно-правової бази; участь у методичних об'єднаннях, семінарах, конференціях; медіаграмотність і медіаосвіта.

Окреслено, що змішаний тип навчання має переваги порівняно з іншими моделями освітнього процесу. Автор підкреслює необхідність підвищення вимог до діяльності вчителя, котрий повинен використовувати методичні прийоми, технологічні рішення, що залежить від його потенційних можливостей.

Ключові слова: професійний розвиток вчителя, освітній процес,

змішане навчання, творча індивідуальність.

Summary. The article deals with the professional development of a teacher in the conditions of such a type of training as mixed training, it is emphasized that modern conditions place new demands on their professional growth. To reveal the issue of the teacher's professional development from the perspective of a component of his creative individuality. It is emphasized that the very nature of pedagogical activity requires constant development in accordance with social demands and is aimed at the realization of oneself as an individual.

The author highlights factors that play an important role in the professional growth of a teacher, namely: use of advanced pedagogical experience, research work; systematic study of the legal framework; participation in methodological associations, seminars, conferences; media literacy and media education.

It is outlined that the mixed type of education has advantages compared to other models of the educational process. The author emphasizes the need to increase the requirements for the activity of the teacher, who must use methodical techniques, technological solutions, which depends on his potential capabilities.

Key words: teacher's professional development, educational process,

blended learning, creative individuality.

Мета: розкрити етапи фахового розвитку вчителя на прикладі змішаного навчання в освітньому процесі.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Професійна діяльність сучасного вчителя зумовлена змістовно-ціннісними орієнтирами освітнього процесу. Одним із зручних методів організації освітнього процесу в закладах середньої освіти є змішане навчання в сучасних умовах, оскільки поєднує кращі взірці традиційного і неформального навчання. Водночас змішане навчання змушує вчителя рухатись у напрямі професійного розвитку, удосконалення методів навчання, модернізації традиційної освіти.

Однак змішане навчання ставить нелегкі завдання перед учителем, а саме змушує до постійного професійного розвитку, що є складовою його творчої індивідуальності. Лише той учитель, котрий готовий до навчання упродовж життя, зможе стати активним учасником перетворень на етапі модернізації сучасної освіти, здатний самостійно створювати нові педагогічні методики для успішної організації освітнього процесу.

Аналіз досліджень і публікацій. Багато вітчизняних і зарубіжних учених звертаються до тлумачення поняття змішаного навчання і професійного розвитку педагога для чіткішого розуміння цих категорій.

Так, з вітчизняних розробників теорії змішаного навчання можемо назвати В. Кухаренка, А. Стрюка, О. Кривоноса та інших; із зарубіжних – К. Куна, Дарліна Пейнтера, Роджера Шанка та інших.

Чимало науковців прибігають до вирішення проблеми неперервної освіти вчителя. Зокрема, зазначене питання окреслене у працях вітчизняних дослідників, таких як Н. Ничкало, С. Секосва, Г. Балла, І. Беха, О. Пехоти, В. Рибалки та інших, котрі деталізують професійну підготовку вчителя як особистісне спрямування. Із зарубіжних науковців проблемі професійного розвитку вчителя відведене місце у працях А. Корреа, П. Шукла, Е. Джеппі та інших. Так, ними зроблений акцент на тому, що педагог, крім того, що пройшов навчання у закладі вищої освіти, повинен займатись самоосвітньою діяльністю упродовж життя. Наголошується, що вчитель має забезпечувати якість освіти, працювати з учнем, ураховуючи всі зміни, що відбуваються на ринку праці (Смівоцький, 2002, с. 43).

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема застосування сучасних педагогічних технологій у закладах середньої освіти не є чимось незвичним, просто в теперішніх умовах вона набула ще актуальнішого звучання. Насамперед, маємо на увазі ефективне використання в освітньому процесі школи сучасних засобів передачі знань учням для кращого їх засвоєння. Перспективним напрямом розвитку навчання вважають змішаний його тип, що набирає дедалі більшої популярності. Упровадження даної форми зумовлене пошуком підходів для створення сприятливого освітнього середовища.

Сучасний етап розвитку освітньої галузі вимагає швидкого реагування на виклики і зміни, продиктовані часом. І вчитель повинен бути готовим працювати в таких нелегких умовах, пов'язаних з упровадженням нових педагогічних методик і технологій, у тім числі змішаної форми навчання. Такий процес супроводжується досконалим володінням учителем інструментами інформатизації освіти, а головню комп'ютерними техно-

логіями, що поступово проникають в усі сфери суспільства. Завдяки застосуванню ІКТ у навчанні учнів зроби́ть його цікавішим, а засвоюваний матеріал стане більш доступнішим для застосування. Це дозволить сформувати в учителя інформаційно-комунікативну компетентність як складову професійної компетентності.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 7 серпня 2022 р. № 1112 затверджено "Порядок та умови здобуття загальної середньої освіти в комунальних закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні". Зокрема, документ гласить: "Заклади освіти можуть організовувати освітній процес в очній (денній) формі із застосуванням змішаного навчання та/або за дистанційною формою (*Наказ...*)

Змішане навчання – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, що передбачає організацію навчання учнів шляхом поєднання навчання в очній (денній) та дистанційній формах у певній черговості (тиждень через тиждень, день через день тощо), визначений розкладом занять в закладі освіти (*Наказ...*)

Розглянемо питання професійного зростання вчителя, формування фахових компетентностей у процесі змішаного навчання.

У першу чергу, подамо визначення терміна "змішане навчання". Так, вітчизняні дослідники подають змішане навчання як "цілеспрямований процес здобування знань, умінь і навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання за наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами та типом навчання" (Стрюк, Триус, Кухаренко).

Отже, змішане навчання допомагає учневі отримувати знання як самостійно, так і з учителем, що дозволяє раціонально використовувати і планувати час, витрачений на вивчення матеріалу, як вважають учені, це поєднання звичайної класно-урочної системи і сучасної цифровізації освіти. Елементами змішаного на-

вчання є не лише уроки, які передбачають лекційні і практичні заняття, у ході яких учитель залучає учнів до виконання практичних завдань – як самостійних, так і контрольних робіт, написання рефератів. У процесі навчання учні готують виступи, доповіді у вигляді міні-наукових робіт з визначенням мети, актуальності, ключових слів, наведенням аргументів, висновками та узагальненнями. При цьому вони користуються навчальними посібниками, підручниками. У змішаному навчанні учні мають великі можливості для спілкування через створення форумів, чатів, онлайн-тестування.

Наголосимо і на такому важливому моменті, як заохочення учасників навчального процесу до індивідуальних і групових проєктів, які вони можуть виконувати і через використання інтернет-мереж. Необхідним елементом без якого не мислимо змішане навчання, вважаємо аудіо- та відеолекційний виклад матеріалу вчителем. У будь-якому випадку він не повинен відмовлятися від традиційної схеми побудови уроку, так як очне навчання має великі переваги у виробленні соціокультурних і мовних навичок учнів, великий позитивний заряд як для учня, так і вчителя, що сприяє актуалізації освітнього процесу загалом.

Проте, як вважає чимало науковців, досліджуючи окреслену проблему, та й з власного досвіду в упровадженні методик змішаного типу навчання вчителі відчувають і певні труднощі. Досягнення бажаного результату залежить від їхніх професійних умінь, особливо коли йдеться про відбір необхідної навчальної інформації, яку потрібно перетворити в електронний ресурс для навчання, обдумати і розробити засоби його передачі з максимальною користю для учасників освітнього процесу. Насамперед, викладач ретельно підходить до пошуку найбільш ефективних інформаційних, навчальних, довідкових матеріалів, ураховуючи їх науковість і новизну. Така інформація розміщується вчителем на різних зручних для учнів електронних носіях, або виставляється в інтернет-мережах для загального доступу. За до-

помогою технічних засобів навчання вони можуть застосовувати викладений учителем матеріал у потрібний час і доступному місці.

Як ми згадували вище, використання змішаного типу навчання у закладах загальної середньої освіти є необхідною умовою провадження навчального процесу в сучасних умовах, що продиктовано самим часом: COVID, воєнний стан, постійні тривоги, відсутність укриттів в окремих школах. І тут учитель, зважаючи на ситуацію, підбирає і поєднує найбільш сприйнятливі типи навчання, зокрема, змішана модель.

Правда, кожна форма навчання має свої недоліки і переваги. Охарактеризуємо так звані плюси і мінуси змішаного навчання.

До позитивних сторін, як вважає чимало науковців, можна віднести "можливість збору даних та кастомізацію знань і оцінок" (*Мироненко, 2021, с. 86*). Учитель також одночасно навчає групу школярів, робить перерозподіл інформаційно-навчальних ресурсів між здобувачами освіти.

Ще однією перевагою змішаного навчання вважаємо те, що в учнів спостерігається формування навичок самостійної роботи, унаслідок чого виробляється вміння контролю над собою; виникає зацікавлення до освоєння навчального матеріалу, бажання налагоджувати комунікацію на рівні вчитель – учень, учитель – учні, учень – учні, що у свою чергу, веде до адаптації у соціумі, утвердження себе як особистості в суспільстві, стимулювання ставлення до навчання як до праці.

Зосередимо увагу на варіантах змішаного навчання, які використовуються учителями у професійній діяльності і сприяють їхньому фаховому зростанню. Державна служба якості освіти спільно з проектом "Супровід урядових реформ в Україні" дослідивши організацію такої форми навчання, дійшла висновків, що педагоги насамперед повинні враховувати те, наскільки необхідно компенсувати живе спілкування і будувати роботу таким чином, щоб подолати його нестачу; навчити учнів самостійно вчитися, оскільки, як уже

нами наголошувалось, у змішаному навчанні певна частка пізнавальної діяльності учасників освітнього процесу відбувається на уроці під керівництвом самого вчителя, а інша частка припадає на роботу з електронними ресурсами.

Акцентуємо на тому, що вчитель змушений вибудовувати модель навчання так, щоб вдало поєднувати дві форми – очну і дистанційну. А це вимагає неабиякої фахової майстерності з його боку. У той же час йому доводиться за умови використання технологій дистанційного навчання застосовувати електронні ресурси. До такого виду діяльності він повинен привчати учнів, оскільки змішане навчання в основному передбачає послуговування електронними ресурсами одночасно з підручниками і посібниками.

Професійний розвиток педагога, котрий працює з даною моделлю і дбає про свій професійний зріст, відбувається шляхом практикування гнучкої, особистісно орієнтованої моделі збагаченого віртуального середовища, що є найбільш популярним. Коротко зупинимось на його характеристиці.

Так, модель збагаченого віртуального середовища означає застосування дистанційних курсів, розроблених в онлайн-форматі. Для цього учні об'єднуються у цифровий хаб (можуть бути інші приміщення), у якому проводяться уроки.

Гнучке навчання передбачає роботу учасників освітнього процесу за індивідуальним розкладом, здебільшого маємо на увазі онлайн-формат. Учитель, використовуючи свої професійні навички, виступає в даному випадку своєрідним інструктором. Йому доводиться організовувати, контролювати і їхню роботу, а також консультувати, що відбувається як у синхронному режимі та і у класі.

За умови очного навчання учнів з паралельним застосуванням учнів електронних ресурсів, курсів онлайн учитель практикує особистісно орієнтовану модель, яка допоможе у поглибленому вивченні окремих дисциплін. Однак при цьому педагог змушений поєднувати очну та екстернатну чи інші форми.

При змішаному навчанні, крім уроків, які проходять очно, учитель використовує певні онлайн-платформи. Насамперед, найчастіше це є ZOOM, Coogole Meet та інші. Проте, як показують досвід і практика, змішане навчання, крім переваг, має певні недоліки. Серед них ми можемо виділити недостатню фахову активність самого вчителя, що пояснюється його недостатнім рівнем знань та вмінь максимально застосовувати всі можливості електронного навчання. При цьому педагог повинен володіти високим рівнем роботи із сучасними електронними ресурсами і цього вимагати від учнів. Саме змішане навчання вимагає від учителя докладання чималих зусиль, постійного навчання і фахового підвищення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, педагог за весь період своєї фахової діяльності має опановувати нові знання, формувати в собі елементарне наукове мислення. Лише тоді, коли він володітиме методом наукового дослідження, він активно працюватиме над самоосвітою, займатиметься дослідницькою роботою. На основі викладеного нами доходимо висновку, що напрямами забезпечення ефективного фахового розвитку вчителя у процесі змішаного навчання є його становлення як конкурентоспроможного фахівця в умовах неперервності педагогічної освіти, починаючи з навчання у закладі вищої освіти і продовжуючи через курси підвищення кваліфікації, самоосвітню проектну діяльність. До основних шляхів формування професійної компетентності вчителя можемо віднести "...оновлення змісту професійної підготовки, у якому панує пріоритет професійно-особистісного розвитку студента та викладача; наскрізність та варіативність освітніх програм; створення насиченого розвивального освітнього середовища, наявність суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників неперервної системи університету.

Дослідник Н. Ничкало у поняття "професіоналізм учителя" вкладає в контекст таких термінів як "професійна освіта" – результат оволодіння певним рівнем знань і навичок. Уче-

ний Т. Десятов під професійною підготовкою розуміє підготовку до виконання певного виду роботи відповідно до цілей навчання. І. Зязюн професійну самосвідомість подає як категорію усталену до професії, що виявляється у системі мотивів, особистісних смислів і цілей. Є. Бондаревська та О. Глузман професійну підготовку вчителя називають професійною орієнтацією, реалізацією професійної спрямованості.

Таким чином, аналіз проблеми змішаного навчання викликає необхідність по-новому вирішувати питання професійного розвитку вчителя, вкладаючи у нього зміст неперервної освіти. Як наголошує Президент НАН України Б. Патон, "...освіту слід більш тісно поєднати з вітчизняною і світовою науками, яка остаточно витіснила б з ВНЗ ілюзійні та застарілі підходи, вибудувала навчальний процес за новими стандартами, сучасними технологіями, новітніми уявленнями про світ, місце і

роль людини в ньому, перспективи розвитку цивілізації у XXI столітті (Андрущенко, 2000, с. 18).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Про освіту. Закон України від 5.09.2017 № 2145. URL zakon.rada.gov.ua./laws/show/2145-19#text

Про фахову передвищу освіту. Закон України від 6.06.2019 № 2745-VIII. URL zakon.rada.gov.ua./laws/main/2745-19#text

Бондаревська Є., Глузман О. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи в умовах неперервності педагогічної освіти в університеті. URL <https://elibrary.kubg.edu.ua>

Десятов, Т. (2012). Проблеми в освіті та функції викладача-андрагога. *Освіта дорослих. Теорія, досвід, постанови*, 5, 152.

Зязюн І. Технологія педагогічної дії у вимірі педагогічної майстер-

ності. Вип. 1(36). URL <https://lib.iitta.gov.ua>

Мироненко О. (2021). Теологія змішаного навчання як основа формування професійної компетентності сучасного вчителя. URL <https://vseosvita.ua>

Ничкало Н. (2016). Концепція педагогічної майстерності академіка І. А. Зязюна: міждисциплінарні засади. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання. Житомир. С. 20–31.

Чобітько М. (2007). Теоретико-методологічні заходи особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх вчителів. Автореф. дис. доктора пед. наук. Київ. С. 43.

Смівоцький А. (2002). Нові методи стратегічного мислення. Київ. С. 43.

Пасічник О., Єлфімова Ю. (2021). Змішане навчання у закладах ПТО. Київ. С. 32.

Стаття надійшла 12.10.2024 р.